

A gyermekek védelme a büntető igazságszolgáltatásban – különös tekintettel a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi és hazai eredményeire

Komp Bálint János

*Doktorandusz, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Email: komp_b@hotmail.com*

Bevezetés

A büntetőjog a polgári társadalmak kezdetétől védelemben részesíti a gyermeket az ellene irányuló olyan támadásokkal szemben, amelyek a családi állását és elhelyezését, testi szellemi, erkölcsi fejlődését, tartására irányuló kötelezettség teljesítését vagy egészséges szexuális fejlődését veszélyeztették.¹

Tanulmányom első részében a gyermekek büntetőeljárési védelmét biztosító rendelkezések fejlődését, kialakulását kívánom bemutatni, a második részében pedig a gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi alakulására, illetve annak hazai eredményeire kívánok reflektálni.

1. Történeti előzmények

A gyermekek kifejezett védelmét, kíméletét célzó eljárési rendelkezéseket sem az 1896. évi Bünvádi perrendtartás, sem a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény nem tartalmazott.

Az első jelentős szabályt az 1962. évi 8. törvényerejű rendeletben találhatjuk. Az 1962. május 13. napján kihirdetett újabb büntetőeljárési kódex 134.§-a értelmében a gyermek és fiatakorú személy tanúkénti kihallgatásánál a tanú gondozója (szülő, törvényes képviselő stb.) és pedagógus is jelen lehet. A tvr. egyetlen kifogásolható szabálya, hogy a hatóság belátásához kötötte az említett rendelkezés alkalmazását. Tehát az eljáró hatóság döntött arról, az említett személy jelenlétét mikor teszi lehetővé.

Új szabályt vezetett be a gyermekkorú tanú kihallgatásával kapcsolatban a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény. A korábbi Be. 63.§ (3) bekezdése szerint gyermekkorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatóan másként nem pótolható.

A korábbi Be. szintén úgy rendelkezett, hogy a gyermek és fiatakorú tanú kihallgatásánál – a hatóság belátása szerint – a gondozója és nevelője jelenlétét is lehetővé tette. Fontos hangsúlyozni, hogy a törvény nem tette kötelezővé a fent említett személyek jelenlétét, és azt a bírói gyakorlat sem kívánta meg. Példaként említeném a Legfelsőbb Bíróság *BH 1996. 520.* számú eseti döntését, mely kifejezetten arról rendelkezik, hogy a gyermek és a fiatakorú tanúkénti kihallgatásánál gondozójának és pedagógus nevelőjének a jelenléte nem kötelező, sőt egyenesen eljárési szabálysértésnek minősül, ha a bíróság ezeknek a tanúknak nyomozás során tett vallomását emiatt kizárja a bizonyítási eszközök köréből.

¹ Kerecsi Klára: *A védtelen gyermek (Erőszak és elhanyagolás a családban)*. Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet Tudományos Kiadványai, 7. <http://mek.oszk.hu/04900/04916/04916.pdf>.

2. A tizennegyedik életévét be nem töltött tanúk kihallgatására vonatkozó hatályos rendelkezések

Mielőtt a hatályos szabályokra rátérnék, fontos hangsúlyozni, hogy a szakirodalom sincs egységes állásponton a tanulmányom célszemélyeit illetően. Míg az 1973. évi I. törvény gyermekkorú tanúkról szól, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) ezt felváltotta, s kizárólag a terheltek vonatkozásában beszél gyermekkorról, illetve fiatalokkorról. A tanúkra (résztevők) nézve kiskorúról és nagykorúról rendelkezik, valamint egyes konkrét életkorokat taglal. *Herke Csongor* szerint mind a bíróságok, mind pedig a szakirodalom egyaránt tévesen szól „gyermekkorú tanúról”, vagy éppen „fiatalokorú tanúról”, azonban a büntető törvények a „gyermekkorú” és a „fiatalokorú” kifejezéseket kizárólag a terheltek vonatkozásában használják. Állítása szerint a tanú lehet kiskorú, vagy tizennegyedik életévét betöltött vagy be nem töltött, de semmiképp sem lehet „gyermekkorú” vagy „fiatalokorú”. Példaként említhető többek között a Be. 68/A.§, a 68.§ (2) bekezdés, a 124.§ (3) bekezdés, a 128.§ (2) bekezdés is.

A törvényhozó célja annak elkerülése, hogy a tizennegyedik életévét meg nem haladott személyt tanúként hallgassák ki. Amennyiben tehát a bizonyítandó tényt más bizonyítási eszközök is igazolnak, a tizennegyedik életévét be nem töltött személy tanúkénti kihallgatását mellőzni kell. Ezt támasztja alá egyébként a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI.24.) *BM-IM együttes rendelet* (a továbbiakban: Nyor.) 22.§ (1) bekezdése is, amely szerint „a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy tanúkénti kihallgatását megelőzően be kell szerezni azokat a bizonyítékokat, amelyek elkerülhetővé teszik a gyermekkorú kihallgatását.” A Nyor. 22.§ (2) értelmében, „ha a gyermekkorú kihallgatása elengedhetetlen, azt a nyomozó szervnek olyan tagja végezze, aki ilyen irányú felkészültséggel rendelkezik. A gyermekkorú kihallgatását lehetőleg a tanú életkori sajátosságainak megfelelő környezetben kell elvégezni.” A fenti rendelkezések alapján kijelenthető, hogy a Nyor. nem követi a Be. szóhasználatát, figyelemmel arra, hogy gyermekkorú tanúról rendelkezik.

Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött személyt tanúként kívánják kihallgatni, akkor a 68/2008. *BK véleményben* foglaltakra tekintettel

- ezt az ügyészen és a bíróságon kívül maga a nyomozó hatóság is elvégezheti, ha a tanú vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható,
- egyébként csak a nyomozási bíró előtti vagy tárgyalási szakban a perbíróság által kiküldött vagy megkeresett bíró útján, illetve zártcélú távközlő hálózat útján való kihallgatásra kerülhet sor.

Különbséget tehetünk ezek alapján aszerint, hogy a kihallgatásra a nyomozati vagy a tárgyalási szakban kerül-e sor. A nyomozati szakban a 14. életévét be nem töltött személyt ügyész indítványra a nyomozási bíró, egyébként a nyomozó hatóság is kihallgathatja.

A Be. 207.§ (4) bekezdése alapján a nyomozási bíró az ügyész indítványára, ülésen hallgatja ki a 14. életévét be nem töltött személyt. A Be. értelmében erre akkor kerülhet sor, ha megalapozottan feltehető, hogy a tárgyaláson történő kihallgatás az ilyen személy fejlődését károsan befolyásolná. A Be. 86.§ (1) bekezdése szerint a 14. életévét be nem töltött személyt akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható. A nyomozási bíró ezt a feltételt azonban nem vizsgálhatja, hiszen ebben az esetben a bizonyítékok értékelését végezné el, amely eljárásjogi helyzetéből kifolyólag nem a feladata. A fentiek tükrében a nyomozási bírónak csupán azt kell vizsgálnia, hogy a kihallgatandó személy az ülés időpontjában betöltötte-e a 14. életévét, mert ha igen, akkor nem hallgatható ki, s az ügyészi indítvány elutasításának van helye. Ha az ülés időpontjában a

tanúként kihallgatandó személy a 14. életévét még nem tölti be, akkor a nyomozási bíró az ügyészi indítványt a Be. 86.§ (1) és 207.§ (4) bekezdés szerinti (különös) feltételek hiányára hivatkozással nem utasíthatja el.

Fontos e körben kiemelni, hogy a Be. nem zárja ki, csupán korlátozza annak lehetőségét, hogy a 14. életévét be nem töltött személyt a nyomozó hatóság tanúkénti idézze, illetve kihallgassa. A tizennegyedik életévét meg nem haladott személy kihallgatására akkor van törvényi lehetőség, ha az ilyen személy vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható és az ügyész a nyomozási bíró általi kihallgatásra még nem tett indítványt, vagy tett, de azt a nyomozási bíró elutasította. A nyomozási bíró eljárásának törvényi szándékából pedig – értelemszerűen – az következik, hogy a nyomozási bírói kihallgatás iránti indítvány, valamint a kihallgatás ténye kizárja, hogy utóbb a nyomozó hatóság a 14. életévét be nem töltött személyt tanúként idézhesse, kihallgathassa. Ha az ügyész a nyomozási bíró általi kihallgatásra indítványt tett, akkor annak elbírálásáig, illetve a kihallgatás megtörténtét követően a nyomozó hatóság az ilyen személyt már tanúként nem idézheti, nem hallgathatja ki. A Be. ugyanis nem önmagában a tanú életkorára tekintettel, hanem ügyészi indítványhoz kötötten biztosítja a nyomozási bíró általi kihallgatást.

A Be. – függetlenül attól, hogy a nyomozási bíró kihallgatta-e vagy sem – biztosítja a 14. életévét be nem töltött személy bírósági szakban való kihallgatásának lehetőségét. Ez tárgyaláson nem lehetséges, viszont nemcsak kiküldött vagy megkeresett bíró,² hanem zártcélú távközlő hálózat útján is megtörténhet. A törvény nem a perbíró személyével való közvetlen találkozástól zárja el a 14. életévét be nem töltött személyt, hanem a perbíró által tartott tárgyalás közvetlenségétől, illetően az azon részt vevő más személyekkel való közvetlen találkozástól.

Amennyiben a nyomozási bíró a tanút, mint 14. életévét be nem töltöttet a nyomozás során már kihallgatta, a tárgyalásra csak akkor idézhető, illetve azon csak akkor hallgatható ki, ha az különösen indokolt, még akkor is, ha a tanú a tárgyalás időpontjában már betöltötte a 14. életévét.³

Új szabály a korábbi eljárási szabályokhoz képest, hogy a tizennegyedik életévét meg nem haladott tanú kihallgatásakor a tanút a hamis tanúzás következményeire nem kell figyelmeztetni, ennek oka, hogy a Btk. a gyermekkorú büntethetőséget kizáró okként szabályozza. Azonban a kihallgatásnál is fel kell hívni a figyelmet az igazmondás fontosságára.

A törvény minden tizennyolcadik életévét be nem töltött személy esetén lehetővé teszi a törvényes képviselő, a gondozó és a támogató jelenlétét a kihallgatáson, azonban, ha a tanú és a törvényes képviselője között érdekellentét van, akkor ezt a jogot a gyámhatóság gyakorolja. Ezek a szabályok a tanú érdekeinek védelmét szolgálják, különösen az érdekellentét esetén a gyámhatóság jelenléte, hiszen ezáltal teljes körű garanciális biztosítékot ad a tanú vallomásának bizonyítékként történő felhasználásához.⁴ Ez a szabály csak egy lehetőség, azaz ezeket a személyeket értesíteni kell (mivel jelenlétük lehetséges, de nem kötelező), az értesítés elmaradása esetén a kihallgatást meg kell ismételni.

Speciális szabályokat tartalmaz a Be. a felnőttkort el nem érő személyek idézésével kapcsolatban is. Ezek a rendelkezések nívumnak számítanak a korábbi szabályozáshoz képest.

A Be. 68.§ (2) bekezdése alapján a kiskorú idézéséről a gondozóját azzal a felhívással kell értesíteni, hogy a megjelenéséről gondoskodik. Ha a kiskorú nem töltötte be még a

² Az ilyen személlyel összefüggésben a Be. nem tartalmaz rendelkezést a kiküldött vagy megkeresett bíró által történő kihallgatásról.

³ 68/2008. BK vélemény.

⁴ Szentmiklóssy-Szabó Boglárka: Gondolatok a gyermekkorú tanú kihallgatásának befolyásolhatóságáról. *Debreceni Jogi Műhely*, Vol. 8, 2011/4. szám.

tizennegyedik életévét, közvetlen idézésére nem kerülhet sor, ebben az esetben a gondozójának kell az idézést vagy értesítést kézbesíteni. Amennyiben a gondozó és a törvényes képviselő nem ugyanaz a személy, az idézésről vagy értesítésről a törvényes képviselőt tájékoztatni kell. Mivel kiskorú idézése esetén a gondozó köteles a kiskorú megjelenéséről gondoskodni, az idézéssel szembeni mulasztás jogkövetkezményei vele szemben alkalmazhatók, ha a mulasztás idején a megidézett még nem töltötte be a tizenharmadik életévét. Ebből következik, hogy amennyiben a kiskorú szabályszerű idézésre nem jelenik meg, a kiskorú elővezetése nem rendelhető el. E rendelkezésnek az a nyilvánvaló jogpolitikai indoka, hogy kiskorúakra már önmagában a hatóság általi kihallgatás is riasztó lehet, az ilyen személyeket nem lehet kitenni annak, hogy rendőrök vigyék el az iskolából vagy otthonról azért, mert a gondozója elmulasztotta a törvény által előírt kötelezettségét.⁵ A tárgyalat szakasz alkalmazása során is az a személy tekintendő kiskorúnak, aki a tizenharmadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságkötéssel nagykorúságot szerzett.

A kiskorúak védelmét szolgáló alapvető rendelkezés még továbbá, hogy a kiskorú szembesítésére akkor kerülhet sor, ha a szembesítés a kiskorúban nem kelt félelmet.⁶ A kiskorút az erre vonatkozó indítványt követően egyébként is csak a nyomozási bíró hallgathatja ki, ezért ilyenkor szembesítésére is csak a nyomozási bíró előtt kerülhet sor (esetlegesen tárgyalási szakban zártcélú távközlő hálózat útján kerülhet sor a kihallgatására, ilyen módon viszont a szembesítés fogalmilag kizárt). A Be. több konkrét rendelkezése tehát (gondozó, törvényes képviselő, esetleg pszichológus szakértő jelenléte, zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás) megteremti a lehetőséget, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanú a kihallgatásával együtt járó pszichés és egyéb káros hatásokat a lehető legkisebb és legszükségesebb mértékre csökkentse, kiküszöbölve ezzel a személyiség-fejlődésükben bekövetkező esetleges károsodásokat.⁷

A Be. 183.§ (1) bekezdése szerint az ügyész és a nyomozó hatóság a szemle, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás, a lefoglalás, a házkutatás és a motozás végrehajtásánál az írni-olvasni nem tudó személy kihallgatásáról készült jegyzőkönyv ismertetésénél – elháríthatatlan akadály kivételével – hatósági tanút alkalmaz. Erre az érdekeltet figyelmeztetni kell.

A Be. 183.§ (2) bekezdése alapján az ügyész és a nyomozó hatóság az említett eljárási cselekményeknél, ha az érintett személy írni-olvasni nem tud, illetőleg a tizennegyedik életévét nem töltötte be, hivatalból, vagy a gyanúsított, a védője, valamint a szemlével, lefoglalással, a házkutatással, továbbá a motozással érintett személy indítványára hatósági tanút alkalmaz. A gyakorlatban e szakasz alapján felvetődött annak a kérdése, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött személy kihallgatásakor kötelező-e hatósági tanú igénybe vétele.

A kérdésre egyértelmű választ az a Legfőbb Ügyészség a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről szóló Emlékeztetőjének 290.5.) pontja. Eszerint a Be. 183.§-ának (1) és (2) bekezdése rendelkezéseinek összevetéséből az következik, hogy ha az adott eljárási cselekménnyel – ideértve a kihallgatást is – érintett személy írni-olvasni nem tud, illetőleg a tizennegyedik életévét nem töltötte be, a hatósági tanú hivatalból történő alkalmazása kötelező akkor is, ha ezt más arra jogosult nem indítványozza. A Be. a hatósági tanú kötelező alkalmazása előírásával az eljárási cselekménnyel érintett tizennegyedik életévét be nem töltött személy vonatkozásában kizárólag az életkorra tekintettel biztosít eljárási garanciát, függetlenül az írni-olvasni tudástól és attól is, hogy az érintett az eljárási cselekményen

⁵ Herke Csongor: Lehet-e a tanú gyermekkorú vagy fiatalkorú? In: Gál István László (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 292.

⁶ Be. 124.§ (3) bekezdés.

⁷ BH 2005.343.

tanúként, avagy a tizenkettedik életévének betöltése után, a Btk. 16.§-ában meghatározott bűncselekmény elkövetése miatt gyanúsítottként vesz részt.

A hatósági tanú alkalmazása esetén a Be. 183.§ (1) bekezdésében felsorolt bizonyítási- és kényszerselekmények végrehajtására a hatósági tanú jelenlétében kerül sor. Az írni-olvasni nem tudó, illetőleg a tizennegyedik életévét be nem töltött személy kihallgatásán a hatósági tanú azonban nem lehet jelen, a jelenléte kizárólag a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv ismertetésére korlátozódik. A Legfőbb Ügyészség álláspontja szerint a törvényes képviselő és a gondozó jelenlétére vonatkozó szabályok – eltérő eljárásjogi szerepükre figyelemmel – a hatósági tanúra vonatkozó rendelkezések alkalmazását nem befolyásolják.

3. A gyermekbarát igazságszolgáltatás

Az Európai Bizottság 2011-ben a gyermekek jogainak uniós érvényesítése érdekében egy ütemtervet fogadott el, amelyben a gyermekkorú áldozatok jogainak igazságszolgáltatási rendszerben történő garantálása kiemelt figyelmet kap.⁸

A gyermekbarát igazságszolgáltatás modelljében gyermek alatt az 1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 1. cikkének definícióját⁹ kell érteni. „A gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, például, ha a szüleik elválnak, vagy nem tudnak megegyezni a gyermekelhelyezésről, amennyiben bűncselekményt követnek el, vagy annak tanúivá, illetve áldozatává¹⁰ válnak, vagy ha menedéket kérnek. Ha a gyermekek olyan igazságszolgáltatással kerülnek kapcsolatba, amely nem gyermekbarát, a jogaikat számos korlátozás vagy sérelem érheti.”¹¹

Az Európa Tanács 2010 novemberében megfogalmazott irányelvében foglaltak szerint az Európai Emberi Jogok Egyezménye, az Emberi Jogi Bíróság esetjoga, illetve a gyermekek jogairól szóló New York-i egyezmény együttesen fogalmazza meg a gyermekbarát igazságszolgáltatás szükségességét. A gyermekbarát igazságszolgáltatás modelljének alapját képezi többek között a joghoz való hozzáférés, a tisztességes eljáráshoz való jog, a tájékoztatáshoz, meghallgatáshoz, védelemhez és jogi képviselőhöz való jog, amelyek mindenkit – beleértve a gyermekeket is – egyaránt megilletnek.

Fontos azonban kiemelni, hogy a modell tartalmi elemei már jóval a fogalom megszületése előtt körvonalazódtak nemzetközi dokumentumokban és ajánlásokban. Ami az ENSZ égisze alatt megszületett egyezményeket illeti, példaként említhetők az 1985-ös pekingi szabályok, az 1990-es havannai szabályok, valamint a szintén 1990-ben megfogalmazott rijádi alapelvek. Ezek a dokumentumok *expressis verbis* nem használják a gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalmát, de körülírják annak alapvető célját, ideértve a gyermekek szükséglete szerinti jogalkalmazást, illetve az igazságszolgáltatás gyermekjogi megközelítését. A gyermekbarát igazságszolgáltatás tekintetében releváns szabályokat fogalmazott meg a gyermekek igazságszolgáltatásáról szóló 2008 szeptemberében megszületett ENSZ iránymutatás, amely előírja, hogy amennyiben a gyermek a fent említett bármely módon kapcsolatba kerül az

⁸ Gyurkó Szilvia: *Gyermekbarát igazságszolgáltatás. Kriminológiai tanulmányok 49.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012. 107.

⁹ Az egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban elérte. A gyermek így a magyar igazságszolgáltatásban alkalmazott terminológia szerint megfelel a kiskorú fogalmának, így ide értendő természetesen a fiataalkorú, aki az anyagi jogi szabályok szerint akkor is fiataalkorúnak tekintendő, ha a határozat hozatalakor a tizennyolcadik életévét már betöltötte.

¹⁰ A gyermekbarát igazságszolgáltatás program célszemélye az eljárásban sértettként szereplő gyermek.

¹¹ Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *Az EU gyermekjogi ütemterve. COM (2011) 60.* 6.

igazságszolgáltatással a jogait és alapvető érdekeit tiszteletben kell tartani.¹² Az alapvető elvek a következők:

1. Annak biztosítása, hogy a gyermek mindenekfelett álló érdekét vegyék elsődlegesen figyelembe.
2. Garantálni kell minden gyermek számára a tisztességes és egyenlő bánásmódot, mindenféle hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.
3. Elő kell segíteni, hogy a gyermek a véleményét szabadon kifejtse és őt meg is hallgassák.
4. Védelmet kell minden gyermeket a bántalmazástól, kizsákmányolástól és az erőszaktól.
5. Minden gyermeket méltósággal és együttérzéssel kell kezelni.
6. A jogi garanciák és védelem szavatolása minden eljárásban.
7. A prevenció (megelőzés) hangsúlyozása a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőpolitikában.
8. A gyermeket csak a legvégső esetben és a lehető legrövidebb ideig lehet a szabadságától megfosztani.
9. A gyermekjogi megközelítést minden jogalkalmazói eljárásban érvényre kell juttatni.¹³

A gyermekbarát igazságszolgáltatás, mint kifejezés először az európai igazságügy miniszterek 28. konferenciáján (Lanzarote, 2007.) elfogadott nyilatkozatban szerepelt először, de átfogó jelleggel a korábban említett 2010-es irányelv vezette be.¹⁴

A *Lanzarote-i egyezmény*¹⁵ a bevezető rendelkezéseiben taglalja, milyen fontos érdekek fűződnek ahhoz, hogy a gyermekek sérelmére elkövetni kívánt bűncselekmények megelőzése és a már elkövetett bűncselekmények üldözése érdekében az államok összehangoltan lépjenek fel.¹⁶

A „Gyermekközpontú igazságszolgáltatás” a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését biztosítja. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló iránymutatása úgy definiálja a gyermekbarát igazságszolgáltatás modelljét, hogy „az egy olyan igazságszolgáltatási rendszert jelent, amely garantálja, tiszteletben tartja, és hatékonyan érvényre juttatja valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon, meghatározott alapelvek szem előtt tartásával és a gyermek fejlettségének, érettségi fokának és az ügy körülményeinek figyelembevételével.” Így a gyermekbarát igazságszolgáltatás jellemzői különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, a gyermek életkorának megfelelő gyors, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a gyermeki jogokat elismerő és figyelembe vevő rendszer, melyben érvényre jut a gyermek joga

¹² Gyurkó: *i. m.* 108-109.

¹³ *Guidance Note of the Secretary-General, UN Approach to Justice for Children*, September 2008. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Guidance_Note_of_the_SG_UN_Approach_to_Justice_for_Children.pdf (2015. január 9.).

¹⁴ Gyurkó: *i. m.* 111.

¹⁵ A Lanzarote-i Egyezményt hazánk 2010. november 29-én aláírta, de nem ratifikálta, ellentétben 29 másik tagállammal, tehát mindezidáig nem ültette át belső jogrendjébe.

¹⁶ *Az Európa Tanács Egyezménye a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen*, 2007. október 25. http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Source/LanzaroteConvention_hu.pdf (2015. január 9.).

az eljárásban való részvételre, az eljárás megértésére, a magán- és családi életének tiszteletben tartására és a méltóságára.¹⁷

Magyarországnak az Európai Unió tagjaként, illetve a gyermekek jogairól szóló egyezmény ratifikálójaként a bemutatott nemzetközi dokumentumoknak megfelelően kell kialakítania a saját stratégiáját a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítására. A magyar igazságszolgáltatási rendszerben érvényesülő alapvető (általános) gyermekjogok a következők: a gyermek mindenek felett álló érdekeinek szem előtt tartásának követelménye; a diszkrimináció tilalma; a gyermekeknek nyújtandó, állam által garantált védelem szükségességét kimondó alapelv; a gyermek joga az élethez és az egészséges fejlődéshez, a megfelelő életszínvonalhoz; a gyermek személyiségi jogainak tiszteletben tartása; a gyermek joga ahhoz, hogy szüleitől csak akkor válasszák el, ha a gyermek legfőbb érdekében az szükséges; a gyermek joga a meghallgatásra és a szabad véleménynyilvánításra; a gyermek joga a magánélthez; illetve a gyermek joga az oktatáshoz.¹⁸

Magyarország Kormánya 2012-ben meghirdette a „Gyermekek központú Igazságszolgáltatás Évét”. Ezt a kifejezést hallva a laikusok számára is világossá válik, hogy a fő cél a gyermekek védelme. Felvetődik azonban a kérdés, hogy mennyire képes igazodni a büntető-, (esetleg a polgári vagy közigazgatási) eljárás és intézményrendszer a gyermekek speciális helyzetéhez, szükségleteihez, nyelvezetéhez? Milyen környezetben és hogyan kerülnek a gyermekek ki- és meghallgatásra, mi várja őket a rendőrségen és a bíróságon?

A gyermekek meghallgatása a hatóságok részéről különleges szakértelmet és hozzáállást igényel akár büntetőjogi, akár polgári jogi ügyről legyen is szó. Ezért nagyon fontos, hogy a gyermekek eljárásokba történő bevonása a számukra legmegfelelőbb körülmények biztosításával, például játékok között történjék, és ne tárgyalóteremben, ami esetleg elrettenti őket. A gyermekkel való bizalmas párbeszédre eddig – a tárgyalóterem kivül – legfeljebb egy-egy hivatali helyiségben kerülhetett sor, amely nem biztosította a speciális feltételeket. Az ideális körülmények hiánya pedig sem a hivatalos személyek, sem a meghallgatott gyermekek helyzetét nem könnyítette meg.

4. A gyermekmeghallgató szobák

A 2013. évi CLXXXVI. törvény iktatta be – 2014. január 1-jén történő hatályba lépéssel – a büntetőeljárás kódexbe azt a passzust, amely a gyermekmeghallgató szobák alkalmazásáról rendelkezik.

Álláspontom szerint a büntetőeljárásban érintett gyermekek számára minden esetben szükséges, hogy meghallgatásukra biztosítva legyenek a legszükségesebb tárgyi körülmények, így a megfelelően barátságos, nyugodt helyiség. Erre figyelemmel lehetővé kellett tenni, hogy a nyomozási bíró előtti meghallgatásuk is gyermekmeghallgató szobában történhessen. „Ha a büntetőeljárás során megalapozottan feltehető, hogy a gyermekkorú tárgyaláson történő kihallgatása fejlődését károsan befolyásolná, a nyomozó hatóság – gyermekmeghallgató szoba egyidejű rendelkezésre bocsátásával – a gyermekkorú nyomozási bíró általi kihallgatását kezdeményezi az ügyésznél.”¹⁹

Ennek a lehetőségét kívánja megteremteni a Be. módosítás, amely előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a nyomozási bíró gyermekmeghallgató szobában

¹⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról, http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/childjustice/Source/GuidelinesChildFriendlyJustice_HU.pdf (2015. január 3.).

¹⁸ Gyurkó: i. m. 114.

¹⁹ 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról 1.§ (6) bekezdés.

hallgassa ki, amennyiben erre lehetősége van, azaz az illetékességi területén lévő rendőrkapitányság rendelkezik gyermekmeghallgató szobával.²⁰

A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítására tett konkrét lépést jelentett a rendőrség nyomozóhatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011.(XI.18.) KIM rendelet, amelynek értelmében a rendőrség nyomozó hatósága a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy meghallgatását kizárólag olyan gyermekmeghallgató szobában fogantatosíthatja, amelyben biztosítható, hogy az eljárási cselekmény a gyermekkorú lehetőség szerinti kíméletével, a gyermek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva valósuljon meg. A szobát a gyermekkorú életkori sajátosságainak, szükségleteinek megfelelően kell kialakítani, berendezni és felszerelni annak érdekében, hogy biztosítsa a gyermek lelki és fizikai biztonságát. Az alapvető technikai kritériumok között szerepel, hogy olyan rejtett, hang- és képrögzítésre alkalmas eszköz legyen ezekben a helyiségekben, amely nem vált ki feszültséget a gyermekekben.²¹

A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak az illetékességi területükön legalább egy gyermekmeghallgató szoba kialakítását biztosítaniuk kell.²² Bár a bíróságokra nem vonatkozik az előírás, az Országos Bírósági Hivatal is célul tűzte ki, hogy 2014. december 31. napjáig minden hét főnél nagyobb létszámú bírósági épületben gyermekmeghallgató szobákat alakítson ki. Ennek alapján gyermekmeghallgató szobát alakítottak ki többek között a Szegedi, a Miskolci, a Budapest Környéki, valamint a Győri Törvényszéken, illetve több járásbíróságon is.

A gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről szóló 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás szerint a gyermekmeghallgató szoba használata kötelező a büntetőeljárás során a 14. életévét meg nem haladott személy kihallgatása során azon területi, vagy helyi nyomozó hatóságoknál, amelyek illetékességi területén rendelkezésre áll tanúsítvánnyal rendelkező gyermekmeghallgató szoba és a nyomozási bíró a gyermekkorú személy általa történő meghallgatására irányuló ügyészi indítványt elutasítja.

A gyermekmeghallgató szoba kötelező használatára vonatkozó felsorolást az említett ORFK utasítás tartalmazza. Gyermekmeghallgató szobában kell meghallgatni a gyermeket például, ha a fiatakorú sértett sérelmére elkövetett bűncselekmény természetére tekintettel megalapozottan feltehető, hogy az olyan mértékben érintette testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődését vagy állapotát, hogy kihallgatását a lehető legkíméletesebb módon kell végrehajtani; b) fiatakorú tanúként történő kihallgatása során, ha a tanú fokozott kímélete a bűncselekmény természetére figyelemmel indokolt.²³

De mi is az a gyermekmeghallgató szoba? A gyermekmeghallgató szobák a „Gyermekközpontú igazságszolgáltatás” részeként a rendőrségeken és bíróságokon kialakított helyiségek, ahol a 14 év alatti kiskorúak meghallgatása speciális, az ő igényeik szerint kialakított barátságos környezetben zajlik. Igénybevételükre elsősorban a büntető ügyekben kerül sor, ahol a kiskorút, mint áldozatot, illetve tanút hallgatják meg, de ezen túlmenően a családjogi és polgári peres ügyekben is egyre nagyobb számban merül fel az igény egy kifejezetten a kiskorú védelmét szolgáló helyiség biztosítására, különösen egy gyermek-elhelyezési vagy elmérgesedett bontóper esetén. A meghallgatás során a bíró kérdéseket tesz fel a gyermeknek, és neki ezekre kell válaszolnia. A szobában a meghallgatáson csak a gyermek és a bíró, valamint a szülők vannak jelen.

Az egyben játszószobaként is funkcionáló gyermekmeghallgató szobák célja, hogy csökkentsék az áldozatként, tanúként kikérdezett gyermekeknek a bírósági eljárások okozta

²⁰ Be. 211.§ (4a).

²¹ 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet 1.§ (1) és (2) bekezdés.

²² Uo. 1.§ (5) bekezdés.

²³ Ld. bővebben: *A gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről szóló 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás*, 9. pont.

stresszt, azáltal, hogy játékokkal, gyermekeknek való bútorokkal, valamint a meghallgatások hatékony lefolytatásához szükséges tárgyi feltételekkel, így például kamerákkal felszerelt barátságos környezetet teremtenek a rideg hivatali helyiségek helyett, amelyek segítenek abban, hogy a gyermekek számára minél kisebb lelki terhet jelentsen a történetek felidézése, az átéltek és látottak elmondása. Ha egy gyerek oldottabb, barátságosabb környezetben, kötetlen beszélgetés formájában mesél az őt ért támadásról, talán nem érinti olyan erősen a felelevenítés fájdalma. A gyerek várhatóan jobban megnyílik, a több információ pedig eredményesebbé teheti a nyomozást.

5. Záró gondolatok

Nem kétséges, hogy minden gyermek más, máshogyan éli meg a vele történeteket, de egy barátságos környezet, egy kötetlen beszélgetés, a színes képek, falak, játékok nagymértékben megkönnyítik a gyermekek és persze az eljáró hatóság tagjainak munkáját is. Nem kétséges továbbá az sem, hogy a gyermekmeghallgató szobák kialakításával egy lépéssel közelebb kerültünk a végső célhoz, vagyis a gyermekközpontú igazságszolgáltatás megteremtéséhez.

Célszerű lenne azonban növelni az ilyen célra használható helyiségek számát, úgy vélem minden rendőrkapitányságon, illetve járásbírószintén is szükséges lenne erre a célra szolgáló helyiségek kialakítása. Továbbá a gyermekkori tanúk kihallgatásával kapcsolatban a jövőre nézve okszerű lenne, ha a gyermeket kizárólag a nyomozási bíró hallgathatná ki, ezt az ügyésznek kötelezően indítványoznia kellene. Ezen kívül szükségesnek tartom gyermekpszichológus jelenlétét is a kihallgatásokon, aki esetleg felügyeli, segíti, hogy a gyermek életkorához, fejlettségéhez igazodó kérdések feltevését.